

PROSTORNA RAŠČLAMBA REPUBLIKE HRVATSKE

RADOVAN PAVIĆ

Ta je raščlamba moguća na osnovici različitih kriterija, a ova ovdje predočena izrazito je kompleksnog, dakle, geografskog značaja i značenja.

Zbog više posve razumljivih razloga (veličina, geografska raznolikost, mogućnosti sveobuhvatnog uvida putem odgovarajućih manjih cjelina...), pojedine prostore Zemljine površine nije ni moguće, a niti uputno promatrati samo kao veće cjeline analitičkog ili kompleksnog (geografsko/regionalnog) karaktera, nego je pretežito potrebna i neka prostorna raščlamba, u čemu ona geografska ima istaknuto mjesto. Pri tome se postavlja jedno i sadržajno i terminološki važno pitanje, tj. – da li se radi o **sastavu** ili **podjeli**. I odmah treba reći – u regionalnoj geografiji obično je u svakoj raščlambi riječ o podjeli većeg prostora na neke manje (logične i suvisle) cjeline, što međutim, nije

najbolji pristup, a nije zato jer se *pojmovi podjele i sastava međusobno bitno razlikuju*. To ne dolazi do izražaja u onakvom pristupu za koji je ta razlikovnost posve nevažna, ali iz čega onda slijedi i vrlo ležerna, nedosljedna i neobvezujuća uporaba navedenih pojmova.

Pri tome, taj problem možemo razložiti ovako: *prvo*, prostorna raščlamba može sadržavati i sastav i podjelu, ovisno o pristupu i interesu.

-drugo, pojam **sastava**: sama riječ jasno upućuje na neku sastavljenost, koja čini suvislu cjelinu. A ta sastavljenost onda implicira neku suradnju, jedinstvo, istovjetnost interesa, sklad i uspješni suživot, dakle,

bezkonfliktnost. Zato u slučaju država treba govoriti o sastavu, a ne o podjeli – u tom je smislu dobra usporedba sa svakim mozaikom: on je cjelina, koja nije podijeljena na veliki broj različito obojenih kamenčića, nego je mozaik od njih sastavljen. Ali, postoje i drugačiji primjeri, koje treba i terminološki označiti kada je to primjereno (to je bio slučaj s Užom Srbijom i Kosovom – u tom slučaju nije bilo moguće govoriti o sastavu: bivša Srbija nije bila sastavljena od Uže Srbije i Kosova, nego je zapravo bila podijeljena na dva dijela, te je stoga određena podjela tu jedino bila primjerena).

Za ovako shvaćeni sastav moguća je tvrdnja da sastav predstavlja geografski pojam.

Treće – za razliku, postoji i pojam **podjele**: on implicira sve suprotno od pojma sastava, uključuje, dakle, različitost interesa, suprotnosti i konfliktnost, što znači da je *pojam podjele izrazito geopolitičkog značaja i značenja*. Pa ako sada, s obzirom na navedenu razlikovnost uzmemo za primjer današnju Europu, onda valja naglasiti: s jedne strane, Europa je geografski i gospodarski sastavljena od svojih država i regija, i to sve više i više. Iako sastav nije idealan, ipak je sastav. Međutim, u isti mah, s druge strane, Europa je podijeljena, i to na političko-geografski/geopolitički način, danas, istina, manje nego za vrijeme hladnog rata, ali podjela još uvijek postoji (Istok i Zapad). Na ovom primjeru *razlikovnost je jasna i uvjerljiva: sastavi podjela bitno se razlikuju.*

PROSTORNA RAŠČLAMBA REPUBLIKE HRVATSKE

Imajući izloženo u vidu, u slučaju Hrvatske valja, dakle, govoriti o njezinom geografskom sastavu. Ona je sastavljena od više regija i političko-upravnih cjelina i nije geopolitički podijeljena, pri čemu se ne za-

boravljaju tendencije nadvladane Domovinskim ratom, koje se mogu i reaktivirati (?).

Geografski/regionalni sastav Hrvatske je poznat, ali neke su dopune i neki naglasci, ne samo mogući, nego i bitni. Uobičajena prostorna raščlamba Hrvatske je poznata: **1-Panonska, 2-Gorska i 3-Primorska (Jadranska) Hrvatska**. Ta je raščlamba sa svojim nazivima i prostornim obuhvatima prihvatljiva, ali postoje i prikladnije i detaljnije mogućnosti, pri čemu naglašavam dvoje: nužno *dvojstvo* u nazivima regija, što bitno pridonosi potpunijoj regionalnoj karakterizaciji i *novi naziv* za inače uobičajenu Gorsku Hrvatsku, što znači da Republiku Hrvatsku čine:

1) **Panonska i Peripanonska Hrvatska**: ovaj dodatak s Peripanonskom Hrvatskom je opravdan zbog njezine veličine, fizionomskih/geografskih različitosti i funkcionalne važnosti. (što se razlikovnosti tiče, dobro je usporediti Hrvatsko zagorje i istočnu Slavoniju)

2) Značajnu i bitnu novinu predstavlja posve novi pojam u prostornoj raščlambi Hrvatske: to je **Gorsko-kotlinska Hrvatska** (Gorski kotar, Lika i Ogulinsko-plašćanska submontana udolina kao poveznica i prijelazni prostor prema Panoniji, Gorskom kotaru i Lici.) I ovdje uočavamo dvojstvo u imenu, što odgovara geografskim realnostima. No, da bismo bolje uočili te realnosti, treba naglasiti ono što realnosti nikako nisu, a očito je da realnost ne može biti pristup po kojem najveća kotlina u Hrvatskoj, a to je Lika (po svojoj veličini ona je zavala) ostaje bezimena u regionalnom imenovanju. Osim toga, bit Like nisu njezine planine, nego velika polja i otvorenost pejzaža, dakle, ravni i otvoreni prostori. Visoki reljef nalazi se samo na rubovima, i mora biti jasno da ti rubovi ne mogu definirati regiju Like kao cje-

linu. Isto tako, valja imati na umu da je Lika prostorno znatno veća od Gorskog kotara, te nije logično čitavu regiju nazivati po njezinoj manjoj sastavnici. Zato je najprimjereniji novi naziv za geografski prostor središnje Hrvatske onaj dvojni: riječ je, dakle, o regiji Gorsko-kotlinske Hrvatske. I najzad,

3) **Postoji Primorska i otočna Hrvatska (Jadranska Hrvatska).** Ovdje je očito riječ o dvije geografske sredine, što također mora doći do izražaja u nazivu obaju prostora. Oni jesu regionalno srodni, ali u sebi ujedno i znatno različiti.

Iz svega navedenog, moguće je uočiti: u svakoj od triju navedenih regija postoji jasno izraženo dvojstvo i njega treba uvijek isticati u samom nazivu. I konačno – pojam

Gorsko-kotlinske Hrvatske posve je nov i posve utemeljen.

Razumljivo je da za prostornu raščlambu Hrvatske postoje i druge mogućnosti, utemeljene, istina, samo na jednoj, ali doista važnoj geografskoj osnovici, tj. na položajnosti, te u tom smislu treba razlikovati onu *središnju i one dvije rubne hrvatske regije*: tako je Gorsko-kotlinska Hrvatska ujedno i topografski/lokacijski središnja Hrvatska, dok su Panonsko-peripanonska i Primorsko-otočna (Jadranska) Hrvatska rubne regije. Pri tome valja istaknuti: najvažniji dijelovi Hrvatske su njezini rubni dijelovi, dok središnji prostor (Gorsko-kotlinska Hrvatska) ima samo topografsku, ali ne i životnu/funkcionalnu središnjost.



Sl. 1. Temeljna regionalna raščlamba Republike Hrvatske (sastav R. Hrvatske)

Legenda uz zemljovid br. 1

Temeljna regionalna raščlamba Republike Hrvatske (sastav R. Hrvatske)

1 – (1) – **Gorsko-kotlinska regija Hrvatske** (Gorski kotar i Lika s Ogulinsko-plašćanskom submontanom udolinom kao prijelaznom poveznicom). Dvojestvo u nazivu Regije je neophodno, i to zato jer je riječ o dva fizionomski/geografski posve različita prostora: Gorski kotar je masivni reljefni blok, Lika je najveća hrvatska kotlina/zavala, što se sve ne može apsolvirati krnjim pojmom Gorske Hrvatske. Gorsko-kotlinska regija je samo topografski, ali ne i funkcionalno središnjeg karaktera

a) a-Gorski kotar, b) b-Lika, c) c-Ogulinsko-plašćanska submontana udolina

2 – (2)-**Rubna Primorsko-otočna (Jadranska) regija**

3 – (3)-**Rubna Panonsko/peripanonska regija**

Regionalizacija/prostorna raščlamba Republike Hrvatske. Za njezino uspostavljanje važno je više kriterija. Oni moraju biti kompleksnog značaja, jer su izraz života koji ima istu osobinu. To su oni širi geografski, zatim, prometni i naročito gravitacijski, funkcionalni, urbani i drugi kriteriji, pri čemu treba naglasiti, one koji su najbliži životnim realnostima utemeljenim posebno na geografiji, funkcionalnosti i gravitaciji. Međutim, kako se regionalizacija Republike Hrvatske, izgleda, mora ugledati i slijediti zahtjev Euniije, to znači da će prevladati statistički kriterij, koji za svaki regiju određuje stanoviti broj pučanstva, i tu onda sva (više ili manje inteligentna) razglabanja prestaju. No, i pri svemu tome, i moguće je, i nužno, o svemu raspravljati. Tako i prijedlog koji se svodi na pet suvislih regionalnih cjelina izgleda doista razuman, a to su: 1 – sjeverozapadna Hrvatska/Zagrebačka regija, koja ima važna urbana središta (Zagreb, Karlovac, Sisak, Varaždin), pri čemu Zagreb može/mora biti i posebno izdvojeno naglašen, 2 – Istočna Hrvatska/Osječka regija, 3 – Zapadna Hrvatska/Riječka regija sa Rijekom i Pulom, 4 – Primorsko-lička/Šibensko-gospićka sa Šibenikom i Gospićem, i najzad 5 – Južna/jugoistočna Splitsko/dubrovačka sa Splitom i Dubrovnikom. Sve navedene regije imaju zamjetan broj stanovnika, specifičan geoprometni položaj i važne životne sadržaje.

Prva ima očito centralno značenje u svakom pogledu i u svakom slučaju je za Hrvatsku najvažniji povezni prostor, iako je zapravo u topografskom smislu posve periferijskog značaja, tako da je ovdje riječ o vrlo specifičnoj kombinaciji topografske periferičnosti i funkcionalne središnjosti, naglašene i u geoprometnom aspektu. U tome Zagrebačka regija bitno kontrastira prema makroregiji Gorsko-kotlinske Hrvatske (Gorski kotar i Lika), koja u Hrvatskoj ima središnju topografsku lokaciju, ali bez uloge funkcionalne središnjosti.

Druga je potencijalno važan agrarni prostor s jednim velikim urbanim središtem (Osijek) i velikim prometnim i longitudinalnim i transverzalnim značenjem, ona dakle, ima ulogu križišnog prostora.

Treća je ekonomsko-geografski specifična sa turističkom i prometnom funkcijom, ima povoljnu kombinaciju primorja i zaleđa, a centrirana je na Rijeku i Pulu.

Četvrta također ujedinjuje primorje i zaleđe i ima izrazito važnu spojnu ulogu u odnosu na južnu i jugoistočnu Hrvatsku uz postojanje gravitacijskih središta Šibenika i Gospića. I najzad,

Peta je također gospodarsko-turistički specifični prostor, uz jedan problem, koji inače ne pogađa ostale hrvatske regije, a to je prometna izolacija krajnjeg jugoistoka, prometno bitno ovisnog o drugoj državi.

Iz ovog je prijedloga razvidno da Hrvatska nema takvu regiju koja bi ujedinjavala i topografsku i funkcionalnu, dakle maksimalno životnu središnjost, što je rezultat povijesnog razvitka u svezi s osmanlijskim prodorom. Zapravo, Hrvatska se u cjelini sastoji od kumulacije svojevrstnih periferija, gdje jedino Sjeverozapadna Hrvatska/Zagrebačka regija ima najšire povežno značenje i predstavlja pravo geoprometno čvorište. Ali, ipak treba spomenuti (i to bez ikakve primisli o nekakvim reindikacijama) da je takvu spornu središnju ulogu mogao izvršiti prostor povijesne tzv. *Turske Hrvatske*, kao prirodna i lokacijski logična veza, međuprostor i spojnica između Primorske i Panonske Hrvatske.

Ovakav prijedlog i ovakva raščlamba teritorija Republike Hrvatske čini se posve razumnom. Razumljivo, u navedenom okviru moguće su i nužne daljnje raščlambe, koji bi morale apsolutno isključiti posve neprijemljeni broj današnjih općina od nekoliko stotina, što je teška i vrlo skupa besmislica, i sve ujedno svesti na stotinjak općina.